

ЯЗИЧНИЦЬКА СИМВОЛІКА В ТЕКСТАХ ДАВНІХ ПАМ'ЯТОК

У статті досліджується проблема впливу релігії (зокрема - язичництва) на мовну свідомість середньовічного автора, а також проблема міфологічної свідомості. На матеріалі текстів літописів та «Слова про Ігорів похід» доводиться думка про інший спосіб сприйняття світу східними слов'янами, іншу логіку, що призводить і до нетипового сприйняття значення слів, словосполучень, тексту в цілому. Мова та релігія розглядаються як форми духовної культури людства.

Ключові слова: релігія, язичництво, культурно-релігійна модель, диглосія, пантеїзм, анімізм.

Сьогодні ми повертаємося до тих культурних цінностей і надбань, які склалися в нашому суспільстві протягом багатьох століть: вони то забувалися, то знову поверталися, відроджувалися. До таких вічних цінностей відноситься релігія, до джерел якої звертаються не тільки історики, філософи, культурологи, але й філологи, мовознавці. Бо, як відзначає Н.Б. Мечковська, "мова і релігія, з точки зору філософії, відносяться до категорій духовної культури людства, це дві форми суспільної свідомості, два відображення світу у свідомості людства, вони мають у собі різний зміст або різне знання про світ"[8, с.23]. Елементарні, первісні знання про світ містяться в мові, підтвердження цього ми знаходимо у словниках; зміст релігії набагато ширший. Він вбирає в себе чотири компоненти: 1) віру як головний компонент; 2) міфологопоетичний; 3) теоретичний; 4) інтуїтивно-містичний зміст [8, с.26].

Зацікавленість сучасних дослідників викликає язичництво як система, що передує християнству, його конкретне відображення у світській літературі та в усному мовленні доби Київської Русі. Язичництво як світоглядна система східних слов'ян багато в чому схоже на античну, яку донесла до людства греко-візантійська культурна традиція.

Східні слов'яни були політеїстичним етносом, крім того, у них збереглися залишки первісних вірувань, таких, як анімізм, фетишизм, тотемізм, пантеїзм. Вони вірили в душі померлих, у силу предмета - фетиша (стріли, плуга, чаші, пізніше - меча), в тотема – людину або тварину, вони обожнювали сили природи. На початку свого розвитку східні слов'яни вірили у "єдність слова і предмета, в те, що в Логосі злилися воедино і думка, і образ, і слово, і предмет" [4, с.14]. Тому вони вважали, що вживання якогось імені може викликати присутність, наприклад, божества, злих духів. Тільки пізніше відбувається відчуження імені від предмета [4, с. 14]. Логіка наших давніх предків була зовсім іншою, іншими були уявлення про світ (ми не говоримо тут про примітивізм мислення), людину і її місце в ньому. Слов'яни були природними людьми (те, про що мріяв пізніше Ж.Ж. Руссо), тісно пов'язаними з Космосом. На Землі вони бачили той же порядок, що і у Всесвіті. Вони жили у злагоді із собою і світом, бо були не рабами Божими, а його дітьми. І про це повинен пам'ятати кожен, хто стикається з текстами давньої пори, бо ми іноді вершимо суд над історією з точки зору сучасності (див. думку Д.С. Лихачова у коментарях до "Слова..." про те, що автор згадує імена язичницьких богів тільки як поетичні символи, художні узагальнення [13, с. 186]). Часто у давніх пам'ятках значення слів, виразів і понять не співпадають із сучасними уявленнями, бо автори були представниками іншої епохи, носіями іншої культури, відмінної від нашої, мали інше світобачення, тому так важко проникнути в мовний світ літописця чи автора "Слова..."

У пантеоні слов'янських богів, яких налічувалось близько 100, на першому місці стояв Род, який давав життя і розцінювався як сам Творець (ім'я скоріше за все було табуйованим), пізніше він почав вживатися разом із Перуном, господарем грому і

блискавок, богом князя і його дружини, якого прості слов'яни, до речі, не шанували. Існувало і жіноче божество, яке слов'яни називали Рожаниця. Богом достатку й ремесла був Велес, "скотій бог", він же був головним покровителем купців і міщан. Сварог був владикою світу, богом світла і вогню. Носієм буття, добра, багатства вважався Дажбог. Стрибог був богом вітру, богом води — Купайло, або Купала, існувало жіноче божество – Дана. Богом неба був Коляда, шанувалися парні боги шлюбу - Лад-Жив і Лада-Живо, а богом кохання вважався Лель. Крім того, важливу роль у житті слов'ян відігравав бог сонця Хорс. Існували Симаргл, бог охорони посівів і Мокош(а), покровителька домашнього вогнища, любові і розмноження та інші. Матір-Землю символізувала у слов'ян богиня Берегиня. Сонмищем богів був Вирій - острів у Всесвіті, а господарем Вирію - Білобог, захисник добра, йому протистояв Чорнобог, вони виступали як дві сили добра і зла. До речі, у слов'ян був поширений дуалізм: який знаходив себе у міфологічних образах, вони вірили в долю і недолу, щастя і нещастя. На період прийняття християнства число богів зменшилось до шести. Була проведена так звана язичницька реформа, або пантеон Володимира 980 року, за якою головне місце займали Перун і Хорс, далі йшли Дажбог, Стрибог, Симаргл і Макоша. Реформа була підготовлена волхвами і чітко відповідала триєдиній сутності християнства [10, с.446].

Уже в ранніх пам'ятках X століття, так званих договорах з греками, які входять до тексту "Повісті временних літ", згадуються не тільки імена язичницьких богів Перуна і Волоса (Велеса), але й наводиться формула язичницької присяги руських князів (найбільш повно в договорі 971 р.), так звана клятва на мечах: *"А Ольга водивше на роту и мужь его по рускому закону, кляшася оружьемъ своим, и Перуном богомъ своим, и Волосомъ скотъемъ богомъ"(907р.); "И да будешь клятъ от бога и от Перуна, яко преступи свою клятву"(944 р.);"Въ его же вЪруемъ - в Перуна и въ Волоса скотья бога, и да будемъ колоти яко золото и своимъ оружьемъ да исЪчени будемъ"(971 р.)*. Подібний язичницький обряд ми зустрічаємо у "Слові...": *Хощу бо-рече- копие преломити конецъ поля Половецкого*". З цим образом переломленого списа ми зустрінемося не один раз у "Слові...". На підтвердження цієї думки Б.О. Ларін наводить приклад з Лаврентіївського літопису: *"АндрЪи... Ъха попередь, и съЪхася преже всЪх и изломи копье свое"*. Навіщо князю ламати спис перед боєм? Це магічний заклиналний обряд. Ламаючи спис над своєю головою, князь робить заклинання: *"Хай так, як зламався цей спис, не зробивши мені шкоди, зламаються усі ворожі списи"* [5,с.177]. Таких обрядів була безліч, деякі з них дожили до нашого часу.

О.Б. Мечковська наводить старовинний східнослов'янський обряд переселення у новий дім, який сягає у глибину століть ще до індоєвропейської єдності [8, с.45]. Автор висловлює цікаву думку про те, що мова ритуалу передує вербальному вираженню, тобто в основі ритуалу спочатку лежить жест (пор. обряди клятви, коли наші предки вклонялися до землі, торкаючись її рукою; і присяги, коли вони торкалися до якихось предметів - землі, священного каменя, вогню, зброї (у сучасній армії зберігся обряд прощання із прапором, коли офіцер стає на коліна і цілує прапор.- Г.К.). У "Слові..." згадується язичницький обряд поклоніння водам у знаменитому плачі Ярославни: *"Омочю бебрянь рукавъ въ Каялъ рЪцЪ, утру князю его кровавья раны"*.

Безперечно, автор "Слова..." був представником християнства, зокрема - однієї із двомовних моделей - Slavia Orthodoxa, за якою культурний розвиток пішов у греко-візантійській традиції [8, с. 262]. Згідно з цією моделлю відбулася гібридизація старослов'янської та давньоруської мов, що ми і спостерігаємо в пам'ятках писемності. Але двомовність слов'ян була не етнічною, зумовленою сусідством різних етносів. Вона була функціональною, тобто давньоруська і старослов'янська мови виконували різні функції. Б.А. Успенський називає це явище диглосією [15]. Обидві мови вживалися в залежності від жанру та стилю мовлення. Пам'ятки писемності, що

містять духовний зміст, написані майже чистою старослов'янською мовою. Причому чим вищий зміст пам'ятки, тим більш складною і незрозумілою ставала мова. Література ділового характеру та світська переважно написані давньоруською мовою. Найменший процент слов'янізмів спостерігається у світській літературі, до якої належить і "Слова..." У розмовному мовленні вживалася давньоруська мова, старослов'янська була мовою писемності, книжною мовою, тобто на Русі панувала старослов'янська та давньоруська диглосія. Добре володіючи книжною давньоболгарською мовою, автор не просто знав народнопоетичну манеру письма. Можна зробити припущення, що язичницькі образи, язичницька символіка глибоко проникли у свідомість середньовічної людини, були невід'ємною частиною її світогляду, незважаючи на її православну орієнтацію. Сучасні культурологи вважають, що однією з самобутніх рис культури Київської Русі було саме поєднання язичництва і християнства. Невипадкова живучість язичницьких обрядів у нашого народу (колядування, свято Івана Купали тощо).

У "Слові про Ігорів похід" автор називає чотирьох язичницьких богів. Причому деякі імена викликають сумнів щодо відношення їх до язичницьких богів. Так, згадуючи язичницькі часи, автор вживає ім'я Трояна: "*Были вЪчи Трояни*" або "*Рыща въ тропу Трояню*". Це ім'я повторюється чотири рази. Д.С. Лихачов говорить про невиясненість цього імені і припускається думки, що це слов'янський бог [13, с.186]. Енциклопедичний словник Брокгауза і Ефрона дає два значення цього імені. По-перше, це був римський імператор, який багато зробив для благоустрою свого народу: він багато будував, заснував колонії, при ньому розквітли римська і грецька літератури, але, як і більшість римлян, він був завойовником, хоча його колонізаторська діяльність сприяла розповсюдженню культури (скіфських племен.-Г. К). По-друге, це ім'я часто вживалося в народній поезії. Навколо імені імператора виникло багато легенд. У деяких священних текстах воно зустрічається поряд з Велесом і Хорсом, причому оговорюється, що він "б'яше царем в Риме". У південнослов'янській поезії Троян з'являвся у вигляді нічного ельфа [16, с.744-745]. Цієї ж думки дотримується В.С. Оголевець та С.І. Маслов у коментарях до "Слова..." [9,11]. Так, С.І. Маслов пише: "Найчастіше у Трояні вбачають римського імператора Трояна і "тропу Трояню" тлумачать як відомі в південно-східній Європі Троянові вали. Іноді під "Трояном" розуміють слов'янське язичеське божество" [11, С.64-65]. Цікаво, що у виданні "Слова..." 1953 року С.І. Маслов схиляється до думки, що Троян - це староруський язичницький бог: "Таке тлумачення, на противагу іншим, порівняно задовільно пояснює вживання цього слова в усіх чотирьох випадках: "тропа Трояна" - путь "божественного", пророчого, віщого натхнення поета; "віки Трояна" - давні язичницькі часи; "земля Трояна" - Руська земля; "сьомий вік Трояна" - останній вік язичництва" [11,с. 36]. В усякому разі історики і культурологи однозначні у своїх висновках: Троян - це римський імператор. Думки філологів розділилися. Вони дуже обережні в тлумаченні цього імені, причину ми вбачаємо саме у неоднозначній трактовці в Енциклопедичному словнику Брокгауза та Ефрона. Але Брокгауз і Ефрон ясно пишуть, що джерелом легенд було ім'я римського імператора. Можливо, у фразі "*Были вЪчи Трояни*" автор має на увазі розквіт культури за часів Трояна або ж згадує про "*тропу Трояню*" як про війну (всім відомий вислів "вийти на тропу войны"), адже про войовничість давніх римлян говорять історики, скіфські племена славились тим же. Але, без сумніву, тут не тільки йдеться про старі язичницькі часи, які письменник згадує з болем, можливо, жалкуючи за ними.

Автор "Слова..." не один раз називає співця Бояна "Велесов внуче", князя Олега Гориславлича "Дажбожим внуком" і навіть вітри в нього - "Стрибожи внуци". Читаючи ці рядки, ми згадуємо добре відомий слов'янський міф про те, як Дажбог зійшов на землю і своєю життєдайною іскрою в чудесний спосіб запліднив дочок Отця Русі. Дочки народили потомство. Бог земного достатку Велес прийняв пологи і забезпечив дітям щасливий добробут. З того часу слов'яни вважають себе дітьми

Дажбога. У міфі ж, – вважає М.М. Закович, – відображено ідею єдності духовного (небесного) і матеріального (земного), що була характерна для світогляду стародавніх слов'ян. Віра в божественне походження народу формувала впевненість людей у їх історичному призначенні, виховувала почуття злагоди, милосердя, поваги і любові до народу та рідної землі [14, с.374].

Чому саме внуками називає автор цих героїв? Без сумніву, він хоче підкреслити, що з часів язичництва змінилося не одне покоління дітей Дажбога (дія відбувається *"на седьмом вѣцѣ Трояни"*, до речі, цифра сім мала магичне значення: у слов'ян вона означала - останній), але вони пам'ятають ті часи і шанують своїх предків.

У "Слові..." згадується ім'я ще одного бога, якого автор називає великим: *"Великому Хрѣсови влѣкомъ путь прерыскаше"*. Оскільки Хорс вважався богом сонця, то Всеслав, якого автор порівнює з вовком, діяв до сходу сонця. У словосполученні "Стрибожи внуци" автор дійсно користується метафорою, а останній приклад говорить про метонімію, яка дуже часто вживається у творі. Мабуть, не можна до кінця погодитися з думкою одного з найкращих знавців давньоруської спадщини Д.С. Лихачова лише про художню традицію цих образів. До цієї думки схиляється і В.С. Оголевець [9, с.63]. Знання тільки одного міфа про народження людини проливає світло на причини, що призвели до вживання, наприклад, у договорах з греками імен богів Перуна і Велеса. Адже вони були найголовнішими у житті людини, тому їхніми іменами клялись руські князі. В інших текстах теж згадуються язичницькі боги. Так, Іпатіївський літопис повідомляє про бога Сварога, який дав людям плуг і навчив їх обробляти землю.

Живими образами постають у "Слові..." Карна і Жля (можливо, кара і плач по загиблیم), що *"смагу людемъ мычючи въ пламянѣ розѣ"*. Щодо тлумачення останньої фрази, Д.С. Лихачов пише в коментарях до "Слова..." про існування якогось обряду. Як відомо, на Русі померлих спалювали у вогні, а не закопували в землю [13, с. 200].

Цікаву думку висловлює В.Л. Виноградова. Серед багатьох значень слова "смага" вона знаходить діалектне – смола і, посилаючись на М.Головіна, доводить, що " в основу образу було покладено... язичницький обряд спалювання трупів, зокрема – ритуал підпалювання смолою поховального вогнища»[3, с.139]. До речі, в українській мові існують слова, семантично пов'язані зі "смагою" - смагливий, засмаглий, засмажити.

Язичницька символіка непомітно пронизує весь текст "Слова..." Це і *"Тьмутараканский болванъ"*, який дослідники трактують або як кам'яні статуї божеств Санерга і Астарті на Таманському півострові [9, с. 65; 12, с. 189], або як статуї з дерева, тобто язичницькі ідоли [7, с. 90]. Це птах Див, котрий розглядається як божество у прибалтійських слов'ян під назвою Чорнобога, що символізує горе [9, с. 12]. Це повторюване слово "лада" у плачі Ярославни, яке стало загальною назвою від Лада, бога шлюбу. Це — "погані", "діти бісові", тобто вороги-язичники. Це численні обряди, яких ми не помічаємо в тексті, бо маємо інше світобачення, іншу логіку. В.С. Оголевець, коментуючи фразу *"Изрони душу изъ храбра тѣла чресъ злато ожерелье"*, наводить дуже цікавий обряд. "Місцеперебування душі, за віруваннями давніх слов'ян, було у грудях, а сама душа проявлялася в диханні. "Злато ожерелье" - горло" [9, с.12] (дійсно: у давньоруській мові "жерло" - горло, звідси "ожерелье" і знижене "жрати". Г.К.). Це введені в текст "Слова..." елементи усної народної творчості -плачі, словослов'я, усна риторика і т.ін.

Як бачимо, автори добре знали язичницьку історію, і вона органічно вплітається в канву твору, тому що ще збереглися язичницькі звичаї, котрі тісно переплелися з християнськими, що і становить, як ми уже зазначили вище, самобутню рису культури східних слов'ян.

Про живучість язичницьких образів говорять дані сучасних східнослов'янських мов (пор. рос.: *лад — семейный, музыкальный; ладный, ладиться, ладушки, неполадки, не в лад, поладить*; укр.: *лад - суспільний, поладити*,

налагоджувати, прислів'я "Сядемо рядком та поговоримо ладком"; укр: колядки, колядувати, колядники; рос: купальница-растение; укр. та рос. народ, природа, урод, врода, сродниться, родственники, родной, родиться і т.п.)

Як уже зазначалося, східні слов'яни сповідували пантеїзм і анімізм, тобто вони поклонялися силам природи - вогню, деревам, воді, тваринам, сонцю, вітру, землі, а також душам померлих. Вони вірили, що кожен предмет живий та має душу. Наші давні предки влаштовували храми в лісах, гаях, де стояли дерев'яні статуї богів. Роль храмів, таким чином, виконувала сама природа. Саме слово *природа* означало все те, що існує при роді, племені. Яскравим прикладом збереження язичницьких поклоніннь знову виступає "Слово..." Трава, дерева, квіти виступають як живі істоти: "Ничить трава жалоцями, а древо с тугою кь земли преклонилось"; "уныша цвѣты жалобою, а древо с тугою кь земли прѣклонилось"; "Утрѣнѣ солнцю свѣтъ, а древо не бологомъ листвие срони". Земля і вода виступають як єдине ціле, символ країни: "(Святослав) "наступи на землю Половецкую, притопта хольми и яругы, взмути рѣкы и озеры, иссуши потоки и болота". Сама країна виступає символом Руської землі. У "Слові..." згадується безліч річок: Дон, Каяла, Дунай, Рось, Сула, Неміга, Донець. Ярославна з заклинанням звертається до Дніпра, Дунаю: "Полечу-рече-зегзицею по Дунаевы"; "О Днепре Словутицю", до сонця і вітру: "О вѣтре, вѣтрило!"; "Свѣтлое и пресвѣтлое слънце."

Слов'яни не просто милувалися природою, як зазначає Ф.І. Буслаєв [2, с.314], вони співчували їй і, не знаючи її законів, часто приписували все силам надприроднім. Тому і постає у "Слові..." та в літописах сонячне затемнення, яке віщує біду, викликає жах: "Почя убывати солнца и погыбе все, о великъ страхъ и тьма бысть" (Новгородск. літ.); "Въ то же веремея бысть знамение въ лунѣ страшно и дивно: идяше бо луна...убывание помалу, дондеже вся погыбе, и бысть образъ ея яко скудно, черно" (Іпатіївськ літ.); "Солнце ему тьмою путь заступаше; ноць стонуци ему грозою птичь убуди; свистъ звѣринъ вѣста, збися дивъ – кличетъ връху древа" ("Слово...").

Образи птахів, тварин на кожному кроці супроводжують героїв твору: "Коли Игорь соколом полетѣ, тогда Влурѣ вѣлкомъ потече"; "А Игорь князь поскочи горностаемъ к тростию и бѣлымъ гоголемъ на воду". Ярославна "зегзицею незнаема рано кычетъ". У "Слові..." зустрічаються славії, ворони, галици, тури, які то відображають дійсність, то символізують людей і загадкові, казкові істоти: "Збися див — кличетъ връху древа"; "Щекот славий упе; говор галичь убуде"; "Ярь туре Всеволодѣ". Є припущення, що слово "галици" означає збірне поняття до "звір", а слово «мисль» на Русі означало білку, тому фраза "растѣкашется мыслию по древу" могла означати "розтікатися білкою по дереву", і потім вона органічно вписується в подальший контекст "сѣрымъ вѣлкомъ по земли, шизымъ орломъ подъ облакы". Ще раз нагадаємо думку про те, що більшість слів у давньоруській мові мала конкретне значення, абстрактне мислення не було характерним для середньовічної людини. Переносне значення з'явиться набагато пізніше.

Із усіх звірів найчастіше у "Слові..." згадується вовк: "Скочи вѣлкомъ до Немиги съ Дудутокъ" або "тогда Влурѣ вѣлкомъ потече". Він зустрічається багато разів, здебільшого в порівняннях. Ці зіставлення - не гра уяви, вони пов'язані з міфологією, з давнім обожнюванням вовка в епоху тотемних вірувань. Б.О. Ларін пише, що у даному випадку перед нами відображення дуже давнього погляду на тісний зв'язок людини і звіра [5, с.175].

Взагалі, картини природи, наприклад, у "Слові...", майже реалістичні, автор був дуже точним у відображенні звичок тварин. Посилаючись на відомого зоолога проф. Н.В. Шарлеманя, Б.О. Ларін "розвінчує" легенду про поетичність мови "Слова..." Автор так описує втечу Ігоря з полону: "Стрежаще его гоголемъ на водѣ". Гоголь - назва дикої качки, цей птах відзначається боязливістю і чутливістю по відношенню до

людини. Тому можна зробити висновок, що з поведінки качки Ігор дізнавався про наближення погоні і ховався в кущах або воді.

Вираз "дятлове тектомь путь к рѣцѣ кажутъ" пояснюється тим, що дятли жили в балках, де збереглися залишки лісу. Тільки людина з чутливим слухом могла дізнатися, про існування річки або балки. Ці вирази – не поетичні образи, а точне знання природи [5,с.173-174].

Літописи і "Слово..." дихають язичницькими образами. Як відзначає Є. Анічков, існує два погляди на язичництво: 1) боги - демони; 2) вони - наші родоначальники, звичайні люди [1, с.122]. Автор "Слова..." тримається останньої точки зору, тому в ньому так багато спогадів про князів, що складають родовід від діда-прадіда Язичництво як світоглядна система чітко простежується у світській літературі X-XIII століття, незважаючи на те, що уже в X столітті Русь прийняла християнство. Київська Русь ще довго зберігала прадідівську віру, ще довго залишалася язичницькою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анічков Е.В. Язычество и Древняя Русь. – СПб., 1914. – 385 с.
2. Буслаев Ф.И. Языческий взгляд на картину физическую. Языческая символика, мифология, поэзия, игры // Буслаев Ф.И. Преподавание отечественного языка. – М.: Просвещение, 1982. – С. 314-325.
3. Виноградова В.Л. О некоторых словах и выражениях в "Слове о полку Игореве" // "Слово о полку Игореве" и его время. – М.: Наука, 1985. – С. 126-153.
4. Колесов В.В. Древняя Русь: наследие в слове. Мир человека.- СПб: Филол. фак. СПб госун., 2000. – 326 с.
5. Ларин Б.А. Лекции по истории русского литературного языка (X-ср. XVIII в.). – М.: Высшая школа, 1975. – 327 с.
6. Лихачев Д. С. Избранное: "Слово о полку Игореве" и культура его времени; Работы последних лет. — СПб.: Logos, 1998. – 528 с.
7. Менгес К.Г. Восточные элементы в "Слове о полку Игореве". — Л.: Наука, 1979. — 265 с.
8. Мечковская Н.Б. Язык и религия: Лекции по филологии и истории религий. – М.: Фаир, 1998. — 352 с.
9. Оголевец В.С. "Слово о полку Игореве". Руководство для учащихся и для самообразования (текст, перевод, примечания, историко-литературные выводы, словарь). – Полтава: Изд. Г.Н. Маркевича, 1910. – 74 с.
10. Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси.- М.: Наука, 1987.- 783 с.
11. "Слово о полку Игореве". Фотокопія видання 1800 р. —К.: Вид. "Худ. літ.", 1952. — 117 с.
12. "Слово о полку Игореве" в українських художніх перекладах і переспівах XIX-XX століття. – К.: АН УРСР, 1953. – 248 с.
13. "Слово о полку Игореве". – М.: Детская литература, 1970. – 220 с.
14. Українська та зарубіжна культура. Навчальний посібник / за ред. М.М. Заковича — К.: Знання, 2000.- 622 с.
15. Успенский Б.А. Краткий очерк истории русского литературного языка (XI - XIX вв.). — М.: Гнозис, 1994. —105 с.
16. Энциклопедический словарь. Т. XXXIII а / Брокгауз и Эфрон. – СПб. – С.744—745.

В статъе исследуется проблема влияния религии (в частности-язычества) на языковое сознание средневекового автора, а также проблема мифологического мышления. На материале текстов летописей и "Слова о полку Игореве" доказывается мысль об ином восприятии мира восточными славянами, что влечет за собой иное восприятие значений слов,

словосочетаний, текста в целом. Язык и религия рассматриваются как формы духовной культуры человечества.

Ключевые слова: религия, язычество, культурно-религиозная модель, диглоссия, пантеизм, анимизм.

The article is devoted to the problem of influence of religion, paganism in particular, on the language consciousness of the medieval author and the problem of mythological thinking. Based on texts of annals and "The Word About Igor's Campaign" the idea of other perception of the world by East Slavs and their logic is proved. It entails other perception of word meanings, word-combinations and the text as a whole. The language and religion are considered as the form of spiritual culture of mankind

Keywords: religion, paganism, model of culture and religion, diglossia, pantheism, animism.